

Katarzyna Wójcikowska*

Uniwersytet Warszawski

STRATEGIE ADAPTACYJNE PRZEDSTAWICIELI MŁODEGO POKOLENIA MNIEJSZOŚCI LITEWSKIEJ W POLSCE PO MIGRACJI EDUKACYJNEJ NA LITWĘ

Celem artykułu jest analiza strategii adaptacyjnych przedstawicieli młodego pokolenia mniejszości litewskiej w Polsce przyjmowanych po migracji edukacyjnej na studia do Litwy. Podstawą analizy jest 55 wywiadów pogłębionych z elementami biograficznymi, przeprowadzonych w latach 2012–2014 wśród przedstawicieli badanej grupy.

W pierwszej części tekstu pokazuję specyfikę tego typu mobilności oraz związane z tym wyzwania. Następnie wyróżniam dwie strategie adaptacyjne – zorientowaną na grupę mniejszościową oraz zorientowaną na zagraniczną ojczyznę. Kryterium ich wyodrębnienia jest stosunek do społeczności pochodzenia (grupy mniejszościowej na Sejneńszczyźnie) oraz społeczności przyjmującej (społeczeństwa litewskiego). Pierwsza strategia ma na celu odtworzenie w nowych warunkach znanego dotąd świata społecznego i wzmocnienie jego granic. Jej głównymi elementami są: podtrzymywanie więzi w ramach własnej grupy oraz aktywne funkcjonowanie w życiu lokalnej społeczności litewskiej na Sejneńszczyźnie. Druga strategia nakierowana jest na wejście w nową społeczno-kulturową rzeczywistość, przy zachowaniu więzi ze społecznością pochodzenia. Jej filary stanowią rozszerzanie sieci interakcji oraz zmiana sposobu uczestnictwa w społeczności pochodzenia.

W tekście omawiam także uwarunkowania przyjmowanych strategii, takie jak czas wyjazdu, etap biografii oraz miejsce pochodzenia. Pokazuję również transnarodowy potencjał obu strategii i związane z tym możliwości odmiennego niż dotąd spojrzenia na mniejszość litewską w Polsce – nie jako grupę ściśle sterytorializowaną, ale wspólnotę transgraniczną.

Słowa kluczowe: mniejszość litewska, migracje edukacyjne, strategie adaptacyjne, mniejszości narodowe

WSTĘP – CELE I KONTEKST BADANIA

Celem artykułu jest analiza strategii adaptacyjnych przyjmowanych przez członków mniejszości litewskiej w Polsce po migracji z rodzimej społeczności na Sejneńszczyźnie na studia do Litwy.

Do lat dziewięćdziesiątych XX wieku, mimo bliskości terytorialnej, kontakty osiadłych na pograniczu Litwinów z ojczystym krajem włączonym w skład Związku Radzieckiego

* Adres do korespondencji: Katarzyna Wójcikowska, Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Karowa 18, 00-927 Warszawa; e-mail: k.wojcikowska@is.uw.edu.pl.

pozostawały bardzo ograniczone. Odrodzenie państwa litewskiego zmieniło tę sytuację. Rząd litewski od początku wspierał edukację rodaków zza zachodniej granicy, zapewniając preferencyjne warunki rekrutacji oraz system stypendialny. Dodatkowo pojawiła się możliwość uzyskania środków z prywatnego funduszu ustanowionego przez litewskich emigrantów w USA, skierowanego do absolwentów liceum z litewskim językiem nauczania w Puńsku, studiujących na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie. Zachęty te oraz stopniowe likwidowanie szczelności granic sprawiły, że od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia coraz więcej młodzieży decydowało się na studia w Litwie (por. Paransevicius, Černelienė i Marcinkevičienė 2006). Trudno precyzyjnie określić skalę zjawiska. Ani lokalne władze, ani organizacje etniczne nie prowadzą statystyk migracji. Jedynym źródłem informacji jest obecnie publikacja wydana z okazji pięćdziesięciolecia liceum z litewskim językiem nauczania w Puńsku, której autorzy podjęli próbę zrekonstruowania losów absolwentów. Podsumowanie tych danych obrazuje wskazaną wcześniej tendencję (tab. 1).

Tabela 1. Kierunki migracji edukacyjnej wśród mniejszości litewskiej w Polsce

Rok	Liczba absolwentów wybierających studia w Polsce	Liczba absolwentów wybierających studia w Litwie	Inne
1991	9	3	11
1995	8	26	2
2000	3	17	8
2005	16	5	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Paransevicius, Černelienė i Marcinkevičienė 2006)

Przedstawione dane mają jednak istotne ograniczenia. Po pierwsze, dotyczą wyłącznie młodzieży, która ukończyła liceum z litewskim językiem nauczania w Puńsku, a studia w Litwie wybierane były także (choć rzadziej) przez młodych Litwinów – absolwentów polskich liceów w Sejnach lub Suwałkach. Po drugie, kończą się one na 2005 roku, a zatem nie obejmują ostatnich dziesięciu lat¹.

Migracje mniejszości narodowych do zagranicznych ojczyzn to specyficzny rodzaj mobilności, dotyczący stosunkowo niewielkich grup ludności. Nie zostały dotąd opracowane odrębne, wyjaśniające je koncepcje teoretyczne. Stosowane w studiach nad migracjami tradycyjne, dychotomiczne podziały na „ojczyznę/obczyznę”, „wyjazd/powrót”, „migrację zewnętrzną” i „migrację wewnętrzną” są w tym przypadku chwiejne, często nieadekwatne do ich opisu. Doświadczanie ich przez migrantów zależy od wielu czynników – szczególnie postrzegania granic i więzi etnicznych. Mamy bowiem do czynienia z opuszczeniem

¹ Z rozmów z litewskimi liderami przeprowadzonych latem 2015 roku wynika, że obecnie przygotowywana jest kolejna publikacja z okazji sześćdziesięciolecia liceum.

społeczności stanowiącej ojczyznę prywatną oraz państwa, którego jest się obywatelem, i przyjazdem do kraju, z którym zwykle łączy jednostkę więź ideologiczna, lecz w którym formalnie pozostaje cudzoziemcem i z którym nie ma żadnych osobistych doświadczeń, tworzących więź nawykową (Ossowski 1984).

Ukazujące się w Polsce na przestrzeni ostatnich dwóch dekad prace dotyczące tego typu mobilności poświęcone były przede wszystkim studiującej tu młodzieży polskiego pochodzenia, przybywającej zza wschodniej granicy (por. np. Dzwonkowski, Gorbaniuk i Gorbaniuk 1999; Wyszynski 2005; Mucha 2005) oraz repatriantom – Polakom z Kazachstanu (por. np. Hut 2000; Grzymała-Kazłowska i Grzymała-Moszczyńska 2012). Na gruncie europejskim pojawiły się prace poświęcone między innymi etnicznym Węgrom z terenów serbskiej Wojwodiny, wybierających studia w zagranicznej ojczyźnie (por. Takac i Szügyi 2015). Pokazują one, iż wyjazdy te wiążą się z szeregiem napięć. Część z nich – związana na przykład z przejściem ze wsi lub małego miasteczka do dużego miasta – jest typowa dla wszystkich rodzajów migracji edukacyjnych (niezależnie od tego, czy odbywają się one w granicach czy poza granicami kraju), część – związana z konsekwencjami braku obywatelstwa czy doświadczeniem tak zwanego „szoku kulturowego” – dla migracji zagranicznych. W tym kontekście szczególnie interesujące są sposoby „radzenia” sobie w nowej społeczności, czyli właśnie strategie adaptacyjne. W dalszej części tekstu zidentyfikuję ich źródła i kluczowe elementy oraz zarysuję konsekwencje biograficzne i tożsamościowe. Następnie wskażę transnarodowy potencjał przyjmowanych strategii oraz wynikające z tego możliwości odmiennego niż dotychczas analizowania procesów zachodzących wśród mniejszości narodowych.

STRATEGIE ADAPTACYJNE – INSPIRACJE TEORETYCZNE

Zgodnie z zasadami antropologii oraz socjologii humanistycznej punkt wyjścia mojej pracy stanowił materiał zebrany w trakcie badań terenowych, nieograniczony ścisłymi założeniami (Hastrup 1995). Dopiero te dane odsyłały mnie do pewnych odwołań teoretycznych, co umożliwiło wieloperspektywiczne spojrzenie na analizowaną problematykę (Melchior 1990: 56–57).

Strategię adaptacyjną rozumiem jako sposób działania, który ma zapewnić realizację istotnych dla migranta celów lub wartości w nowym środowisku. W tym przypadku środowiskiem tym jest tak zwana zagraniczna ojczyzna – kraj, z którym łączyła badanych więź ideologiczna, lecz w którym (po przyjeździe na studia) po raz pierwszy mieli zamieszkać na dłużej.

Słowo „strategia” przywodzi na myśl świadome i zaplanowane działanie. Stanowi ona jednak wypadkową podmiotowości jednostki lub grupy, jej dążenia do zachowania poczucia sprawczości i kontroli oraz uwarunkowań strukturalnych, w których się odnajduje (Bourdieu i Wacquant 2001; Łukasiewicz 2001, za: Trąbka 2014: 17).

Adaptacja to pojęcie szerokie i bywa różnie definiowane w socjologii i antropologii. Niekiedy adaptacja jest traktowana jako jeden z etapów „wchodzenia” imigrantów w społeczeństwo przyjmujące (obok separacji, integracji i asymilacji) (por. Budyta-Budzyńska 2011: 45–47). Ja jednak odwołuję się do szerszego znaczenia tego terminu i rozumiem go jako sposób przystosowania jednostek lub grup do życia w odmiennym środowisku społecznym

i kulturowym. Ma on charakter procesualny (Grzymała-Kazłowska 2008: 41) i może przyjmować różne formy (Berry 1997). W literaturze najczęściej mówi się o adaptacji kulturowej, trzeba mieć jednak świadomość, że może ona dotyczyć również innych aspektów, na przykład społecznego, ekonomicznego, instytucjonalnego. W mojej pracy skupiam się na wymiarze kulturowym i społecznym. Głównym wskaźnikiem pierwszego z nich jest zasięg sieci społecznych, drugiego natomiast – posiadanie kompetencji kulturowych oraz znajomość i akceptacja norm i wartości (Bosswick i Heckmann 2006, za: Grzymała-Kazłowska 2008: 37). Istotne są dla mnie zarówno wybierane zachowania badanych, jak i deklarowany stosunek do integracji. Pomijam natomiast aspekt ekonomiczny i instytucjonalny czy prawny ze względu na specyficzny typ interesującej mnie migracji i etap biografii badanych. Analiza sytuacji na rynku pracy, będąca najczęściej wykorzystywanym wskaźnikiem adaptacji ekonomicznej, nie jest adekwatna w opisie sytuacji młodych studentów, podobnie jak ich status prawny, który był jasno określony w momencie przyjazdu.

Koncepcje adaptacji czy powiązane z nimi koncepcje integracji czy asymilacji wypracowywano w naukach społecznych na podstawie badań grup o odmiennym pochodzeniu etnicznym od społeczeństwa przyjmującego (np. migrantów ekonomicznych, uchodźców). Brakuje oddzielnych opracowań teoretycznych wyjaśniających procesy dostosowywania się osób przybywających do swojej zagranicznej ojczyzny, gdy dystans kulturowy jest zwykle mniejszy (co teoretycznie powinno sprzyjać integracji), jednak często brakuje świadomości odmienności, a co za tym idzie przygotowania na spotkanie z „innością” lub statusem „obcego”. Dlatego też wykorzystuję jako inspirację teorie z obszaru klasycznych studiów migracyjnych, zdając sobie jednak sprawę z odrębności omawianego przypadku.

Nie chciałam ograniczać się wyłącznie do analizy strategii migrantów wobec społeczeństwa litewskiego w zagranicznej ojczyźnie. Dlatego sięgnęłam do klasycznego modelu strategii akulturacyjnych Johna Berry’ego. Uwzględni on zarówno stosunek do kultury rodzimej, jak i kultury społeczeństwa przyjmującego (Berry 1997, 2001). Choć zakres moich zainteresowań jest szerszy niż wspomnianego autora, który koncentrował się wyłącznie na postawach wobec kultury, podczas gdy mnie interesują również postawy wobec relacji społecznych, aspiracje i plany na przyszłość, za wartościowe uważam zwrócenie uwagi na dwie potencjalne grupy odniesienia migrantów. W przeciwieństwie do tradycyjnych studiów migracyjnych, gdzie jeden z wymiarów wyznacza zwykle kultura kraju urodzenia migranta, biorę jednak pod uwagę nie kulturę i społeczeństwo polskie, ale grupę Litwinów na Sejneńszczyźnie. Prowadzone badania wskazały bowiem, że dla migrantów to właśnie ona stanowiła główny punkt odniesienia i koncentrowali się przede wszystkim na odmiennościach pomiędzy kulturą i relacjami wśród mniejszości litewskiej oraz wśród Litwinów w Litwie, a nie pomiędzy Polską i Litwą.

Ponadto, za wspomnianym autorem uwzględniłam cztery główne typy czynników warunkujących przebieg adaptacji i proces integracji migrantów – związane z krajem (w moim przypadku społecznością) pochodzenia, odnoszące się do kraju przyjmującego, dotyczące własnej grupy migrantów w kraju przyjmującym oraz indywidualnych cech migrantów (Berry 1997).

Źródło inspiracji teoretycznych stanowiły również koncepcje transnarodowości, zwracające uwagę na powiązania między migrantami a pozostałymi „w domu” rodzinami czy znajomymi i funkcjonowanie ponad granicami, zwłaszcza prace Portesa, Glick-Schiller

czy Faista (por. Glick-Schiller, Basch i Blanc-Schanton 1995; Portes, Guarnizo i Landolt 1999; Faist 2000). Szczególnie użyteczne okazało się spojrzenie na migrację jako proces płynny, nacisk na specyficzne położenie migrantów i możliwości równoległego uczestniczenia zarówno w społeczności pochodzenia, jak i w kraju migracji.

METODOLOGIA BADANIA

Analizowana problematyka jest częścią szerszego projektu realizowanego przeze mnie w ramach przygotowania pracy doktorskiej, poświęconej przemianom więzi etnicznej wśród mniejszości litewskiej w warunkach migracji edukacyjnej do Polski i Litwy. Zakreślę zatem ramy całego badania, podkreślając jednak, na których jego elementach w największym stopniu opiera się przedstawiony tekst.

Strategia metodologiczna inspirowana była etnografią wielomiejscową (Marcus 1995). Prace badawcze prowadziłam w latach 2012–2015² w Polsce (na pograniczu polsko-litewskim w gminie Puńsk i Sejny, w Warszawie i Gdańsku) oraz w Litwie (w Wilnie, Kownie, Połdze). W sumie zrealizowałam 81 rozmów głównie z przedstawicielami młodego pokolenia mniejszości litewskiej, którzy wyjechali na studia do Polski lub Litwy. Zdecydowaną większość stanowiły wywiady indywidualne z elementami biograficznymi, przeprowadziłam również dwa miniwywiady grupowe oraz pięć diad³. Część rozmówców w momencie badania pozostawała jeszcze studentami, część po zakończeniu edukacji albo wróciła do społeczności pochodzenia, albo osiedliła się w dużych miastach Polski i Litwy. Do badania włączyłam także liderów etnicznych i innych litewskich mieszkańców gmin Puńsk i Sejny (np. rodziny migrantów).

Zastosowane badanie wielomiejscowe to nowe podejście w badaniach mniejszości litewskiej (ale też innych mniejszości narodowych w Polsce). Dotychczas koncentrowały się one w miejscu pochodzenia grupy, w jednej, ściśle określonej terytorialnie lokalizacji (por. Tarka 1997; Żołędowski 2002; Kalnius 2006; Cervonnaja 2009). Podczas pierwszego pobytu badawczego na pograniczu uświadomiłam sobie jednak, jak znaczna część społeczności litewskiej z Polski przebywa obecnie poza rodzimym terenem. Uznałam, że analizując mobilność oraz procesy o charakterze transnarodowym, należy podążać za badanymi – poznać zarówno ich „punkt wyjścia”, jak i miejsca migracji. Umożliwiło to spojrzenie z innej perspektywy na mniejszość litewską – nie jako zamkniętą, ściśle terytorialną grupę, ale wspólnotę, w ramach której funkcjonuje szereg powiązań o charakterze transgranicznym czy transnarodowym. Pozwala lepiej uchwycić przemiany mniejszości narodowej w sytuacji mobilności oraz jej konsekwencje⁴.

Ze względu na tematykę artykułu, do analizy została wybrana jedynie część danych – 55 narracji osób, które studiowały w Wilnie lub Kownie. Długość wywiadów wahała się od 75 do

² Artykuł obejmuje analizę materiału zebranego w latach 2012–2014.

³ W tym cztery wywiady z małżeństwami i jeden wywiad z matką i córką.

⁴ Szerzej o mojej strategii metodologicznej, jej potencjale i ograniczeniach oraz przebiegu badań piszę w artykule: Katarzyna Wójcikowska. 2015. *Wykorzystanie etnografii wielomiejscowej w badaniach procesów migracji edukacyjnej wśród mniejszości litewskiej w Polsce*, „Rocznik Lubuski”, 41, 1.

240 minut. Znajomość całości materiału z pewnością jednak ułatwiła zrozumienie kontekstu i pogłębioną interpretację.

Dodatkowym źródłem danych były wywiady swobodne i obserwacje prowadzone przede wszystkim w trakcie zamieszkiwania z litewskimi rodzinami w Puńsku i Sejnach oraz podczas udziału w lokalnych imprezach litewskich na Sejneńszczyźnie.

W momencie prowadzenia badań wiek rozmówców wahał się między 19 a 43 lata, a zatem niektórzy wciąż studiowali, większość jednak stanowili absolwenci, którzy przedstawiali pierwsze lata w Litwie z dłuższej perspektywy czasowej, umiejscawiając je w szerszym kontekście biograficznym. Trzeba mieć świadomość, że w grupie tej znalazły się osoby, które migrowały w odmiennym kontekście politycznym, ekonomicznym i społecznym. Nieliczne, najstarsze osoby wyjeżdżały do Litwy w ostatnich latach funkcjonowania Związku Radzieckiego, były świadkami procesu odzyskiwania niepodległości. Dla rozmówców, którzy wyemigrowali po 1991 roku najistotniejszą cezurą było rozszerzenie Unii Europejskiej i akcesja Polski i Litwy. Warunkowała ona bowiem między innymi swobodę podróżowania między krajami, status pobytu w Litwie (w tym możliwości na rynku pracy), bardzo często także – wcześniejsze doświadczenia i znajomość „zagranicznej ojczyzny”. Moment wyjazdu miał istotne znaczenie dla doświadczania migracji i przyjmowanych strategii adaptacyjnych.

DOŚWIADCZENIE MIGRACJI A STRATEGIE ADAPTACYJNE

Doświadczanie migracji do „zagranicznej” ojczyzny przez członków mniejszości narodowej to temat obszerny, wymagający oddzielnego opracowania. W tym momencie wspomnę jedynie, że z analizy narracji badanych wyłaniają się dwa główne obszary przeżywanego po wyjeździe na studia do Litwy zmiany – dotyczącej relacji społecznych oraz przestrzeni.

W wymiarze interakcyjnym narracje rozmówców poświęcone kontaktom z rodakami, szczególnie w pierwszych miesiącach lub latach pobytu w Litwie koncentrowały się wokół problematyki różnicy. Jest to uznany przez badaczy wskaźnik obcości (Nowicka i Majewska 1993: 28–29). Trzeba jednak podkreślić, że doświadczane odmienności były różnie interpretowane i wartościowane przez migrantów. Czasem pozostawały w ich odczuciu wyłącznie odmiennością, czasem rodziły bolesne poczucie obcości. Miało ono zarówno charakter podmiotowy – wynikało z przekonania o własnej „inności” (przejawiającej się np. w sposobie mówienia, różnicach mentalności, religijności, stosunku do litewskości i jej ekspresji), jak i odzwierciedlony – u którego źródeł leżało przeświadczenie, że jest się postrzeganym przez rodaków jako ktoś odmienny (Nowicka i Majewska 1993: 18).

Ważnym kontekstem rozważań jest stosunek społeczeństwa przyjmującego do nowo przybyłych – w tym przypadku przedstawicieli mniejszości narodowej. Postrzeżenie Litwinów z Polski przez Litwinów z Litwy nie stanowiło przedmiotu moich badań, mogę jednak odwołać się do prac dotyczących sposobu definiowania litewskości przez samych mieszkańców Litwy. Dowodzą one, że w społecznym odbiorze narodowość definiowana jest przede wszystkim przez etniczność, a nie obywatelstwo (por. Daukšas i Čubrinškas 2008: 34). Mogłoby to sugerować, że Litwini z Polski traktowani będą jako przedstawiciele grupy własnej. Wyobrażenie

tej etniczności pozostaje jednak jasno określone i domknięte. Uznawanie kogoś za Litwina bardzo silnie związane jest z jego miejscem urodzenia i dorastania – elementy te stanowią konstytutywną cechę litewskości i główne kryterium zarówno w procesie identyfikowania samego siebie jako Litwina, jak i uznawania za rodaka innej osoby (Kasatkina i Leonicikas 2003; Čubrinškas 2008; Kuzniecoviene 2008). W powszechnym wyobrażeniu tożsamość litewska jest ściśle sterytorializowana. Istotne znaczenie, szczególnie na poziomie deklaracji w badaniach ankietowych, przypisywane jest również posiadaniu obywatelstwa litewskiego (Kuzniecoviene 2008). Wśród innych czynników konstytuujących litewskosc pojawiają się te związane z relacjami czy praktykami kulturowymi, między innymi posiadanie litewskich przodków, znajomość języka litewskiego i emocjonalna więź z nim, czy rzadziej – katolicyzm, przywiązanie do terytorium ojczyzny. Jednakże zwykle są one postrzegane w pewnym splocie właśnie z zamieszkiwaniem w kraju. Ten konstruowany spontanicznie obraz może sprzyjać szybkiemu wprowadzaniu podziałów na członków grupy własnej i obcej, bez uwzględnienia różnorodności uwarunkowań historycznych i powiązanych z nimi jednostkowych trajektorii, tym bardziej że przez lata kontakt Litwinów z przedstawicielami diaspory był bardzo ograniczony (Čubrinškas 2008; Sutiniene 2008).

W wymiarze przestrzennym natomiast wyjazd na studia – choć planowany i oczekiwany przedstawiany był przez badanych migrantów jako wykorzenie – gwałtowne rozstanie z istotnym biograficznie miejscem. Opisując go, rozmówcy używali określeń „szok”, „wzgnanie”. Przestrzeń ojczystego kraju, stanowiąca dotąd istotny punkt odniesienia w wymiarze symbolicznym, w codziennym doświadczeniu okazywała się obca, a nawet zagrażająca. Oderwanie od terytorium pochodzenia wiązało się także z poczuciem tymczasowości, zachwiania oczywistego dotąd przekonania, że „jest się u siebie”, utożsamianego z byciem w domu. Potęgował to fakt, że migracja stanowiła przejście z peryferii do centrum, a zatem przestrzeni o zupełnie różnym charakterze, trudniejszej do oswojenia przez młodych ludzi.

Zmiana otaczającego układu społeczno-kulturowego i zetknięcie z rodakami z Litwy wymagały od migrantów przyjęcia pewnej strategii adaptacyjnej. Analiza zebranego podczas wywiadów materiału pozwala zrekonstruować dwie główne strategie adaptacyjne – strategię zorientowaną na grupę mniejszościową oraz strategię zorientowaną na zagraniczną ojczyznę. Każda nakierowana była na inny cel, a wyznaczały je przede wszystkim dominujące relacje społeczne oraz sposoby uczestnictwa w społeczności mniejszościowej.

STRATEGIA ZORIENTOWANA NA GRUPĘ MNIEJSZOŚCIOWĄ

Celem strategii zorientowanej na grupę mniejszościową było odtworzenie w nowych warunkach znanego dotąd świata społecznego i wzmocnienie jego granic. Nosila ona cechy wyodrębnionej przez Berry'ego strategii separacji – migranci ograniczali bowiem zaangażowanie w społeczeństwo przyjmujące i skupiali się na podtrzymaniu własnej tożsamości kulturowej – ukształtowanej w warunkach grupy mniejszościowej (Berry 1997).

Strategia ta pojawiała się u migrantów w reakcji na boleśnie odczuwane oddalenie od społeczności pochodzenia – zarówno w wymiarze terytorialnym, jak i społecznym oraz

obcość odzwierciedloną. W narracjach przyjmujących ją osób można zauważyć ślady gromadzenia potencjału trajektoryjnego (Schütze 1997) w trakcie pierwszych miesięcy migracji. W okresie stanowiącym zwykle tzw. fazę przejścia (Pollock i Van Reken 2009: 66–75) w doświadczeniu rozmówców przeważało poczucie doznawania, braku kontroli nad własnym życiem i statusem w relacjach ze społeczeństwem litewskim, co mogło prowadzić do zachwiania dotychczasowego obrazu siebie. Przyjmowana strategia stanowiła próbę adaptacji raczej do sytuacji oddalenia od istotnego biograficznie miejsca, a nie do nowej społeczności i ojczystego kraju. Wyrażała się w dążeniu utrzymania równowagi życia codziennego, a jednocześnie spójnej koncepcji siebie przez ograniczenie interakcji, postrzeganych jako zagrażające, i podtrzymywanie kluczowych dla poczucia tożsamości wzorców działania. Miała charakter konserwatywny – wykorzystywała niemal wyłącznie zasoby symboliczne i kulturowe zaczerpnięte z grupy pochodzenia, a główną wartością pozostawała obrona dotychczasowego modelu funkcjonowania. Jej realizację umożliwiał łańcuchowy charakter opisywanej migracji, a zatem obecność w litewskich miastach licznej grupy rodaków z Polski oraz bliskość geograficzna miejsca studiów i miejsca pochodzenia. W strategię tę wpisane było traktowanie migracji jako tymczasowej – etapu niezbędnego w realizacji planu powrotu na Sejneńszczyznę oraz zdobycia zgodnej z aspiracjami pozycji zawodowej i społecznej w grupie mniejszościowej.

Omawiana strategia opierała się na dwóch filarach. Pierwszym było podtrzymywanie relacji przede wszystkim w ramach grupy własnej, drugim – regularne wizyty na Sejneńszczyźnie i odtwarzanie znanego z okresu dorastania modelu uczestnictwa w rodzimej społeczności.

IZOLACJONIZM W NOWYCH WARUNKACH

Badacze zajmujący się dotychczas mniejszością litewską w Polsce wskazywali jako jej cechą charakterystyczną pewien izolacjonizm, przejawiający się w utrzymywaniu kontaktów i zaspokajaniu potrzeb przede wszystkim w ramach własnej grupy (Żołędowski 2003). Upatrywali w nim jednego z czynników umożliwiających jej, mimo niewielkiej liczebności oraz przez wiele lat – niesprzyjających warunków zewnętrznych, zachowanie odrębności i spójności. Ukształtowany w reakcji na zagrożenie asymilacją i przyswojony w toku socjalizacji etnicznej mechanizm został wykorzystany w sytuacji migracji. „Obcymi” stali się w doświadczeniu badanych rodacy, reprezentujący odmienny model litewskości, a nierzadko podającą w wątpliwość przynależność narodową Litwinów z Polski.

Migranci przyjmujący tę strategię przez cały okres studiów utrzymywali bardzo intensywne relacje z innymi studentami pochodzącymi z mniejszości. Ich narracje wskazują, że jednym z głównych motywów wyboru uczelni w Litwie (szczególnie w Kownie) był właśnie wpływ grupy rówieśniczej – posiadane sieci migracyjne wśród starszych kolegów i koleżanek za wschodnią granicą oraz perspektywa wyjazdu razem z grupą znajomych. Rozmówcy zwykle zamieszkiwali wspólnie w akademiku lub wynajmowali mieszkanie razem ze starszymi kolegami z Sejneńszczyzny. Dzięki temu wejście w nową społeczność przeżywane było jako kolejne doświadczenie kolektywne w ramach grupy mniejszościowej, a nie proces indywidualny.

Pokazują to słowa Alicji⁵:

Dużo osób pojechało i to bardzo też ułatwiło życie, że ja mieszkałam w tym samym pokoju i w tym samym bloku, bo to był akademik z systemem blokowym [...] mieszkałam w tym trzyosobowym [pokoju – przyp. K.W.] z dziewczyną, z koleżanką z klasy i z jedną starszą, a za moją ścianą – jeszcze jedna koleżanka z klasy i jedna starsza. Sami swoi. Sami swoi dosłownie. Później się zmieniło, za rok nowa moja koleżanka przyszła też z Puńska. Także my naprawdę miałyśmy swojskie życie tam. I to z pewnością też dawało takie – Puńsk jest ze mną...

Dzielenie czasu i przestrzeni z osobami z własnej grupy ograniczało stres związany z wejściem w nowe środowisko i konfrontacją z obcością oraz wzmacniało dotychczasowe więzi. Dostępne ze strony starszych znajomych z Sejneńszczyzny wsparcie sprawiało, że migranci nie musieli poszukiwać pomocy wśród mieszkańców z Litwy ani podejmować trudu samodzielnego rozpoznawania nowej rzeczywistości. Obniżało to motywację do nawiązywania nowych kontaktów, szczególnie gdy pierwsze próby rodziły poczucie niezrozumienia i wyobcowania. Choć z czasem zmniejszało się znaczenie praktycznej pomocy, grupa znajomych z Puńska pozostawała podstawowym punktem odniesienia.

Słowa Alicji „Puńsk jest ze mną” odzwierciedlają dążenie do odtworzenia dotychczasowego świata społecznego, przede wszystkim poczucia wspólnoty. Składała się na nie komunikacja w lokalnym dialekcie, wyznaczającym sferę najbliższej swojskości, spędzanie czasu w praktykowany do tej pory sposób, np. na śpiewach przy ludowej muzyce. Wzorzec ten w konfrontacji ze stylem życia litewskich studentów pozostał dla migrantów najbardziej atrakcyjny, czego świadectwo można odnaleźć w wypowiedzi Zity:

A pamiętam pierwszą imprezę i właśnie z Puńszczanami, puńskowską taką kompanią, to zawsze chodziliśmy, czy do klubów, czy gdzieś tam, gdzieś tam, do teatru na spektakle – zawsze z kompanią. Pamiętam w akademiku wiesz, imprezy, jakieś po sesjach, po czymś – to puńskowska impreza wygląda tak – zawsze musi być akordeon, stara dobra litewska piosenka, śpiewana na głowy, wiesz, to musi być hucznie, fajnie, wesoło, z tańcami.

Rozmówcy nigdy nie zapraszali na wspomniane imprezy znajomych z Litwy, tłumacząc to brakiem zainteresowania z ich strony czy niechęcią do tradycji. Prawdopodobnie jednak działanie to miało również inne źródło: wprowadzenie nowych, „obcych” osób zaburzyłoby podzielaną sferę wspólnych znaczeń – wspomnień skojarzeń, żartów (także tych odnoszących się do sytuacji w Polsce). Separacja wobec rodaków z Litwy umożliwiała zachowanie dotychczasowej formy i treści komunikacji.

Oczywiście, z upływem czasu większość osób nawiązywała przynajmniej pojedyncze relacje ze studentami z Litwy. Określali je zwykle jako serdeczne, ale również powierzchowne, doraźne, mało angażujące, ograniczone do kontaktów na uczelni. Często towarzyszyło im poczucie zdziwienia, niezrozumienia dla określonych wartości. Analiza narracji pokazuje, że relacje z Litwinami z Litwy i z grupy własnej postrzegane były jak odrębne, co sugeruje funkcjonowanie w świadomości silnej granicy międzygrupowej. Włączenie w krąg bliskich relacji studentów z Litwy wymuszałoby modyfikację strategii językowej, poszukiwanie nowych, wspólnych punktów odniesienia,

⁵ Imiona wszystkich rozmówców zostały zmienione.

rozbudowywania sfery zasobów symbolicznych. W procesie budowania tożsamości i interpretowania zmian w biografii wśród migrantów tych dominowała natomiast orientacja na przeszłość, przejawiająca się w podkreślaniu przynależności do korzeni i akcentowaniu wpływu socjalizacji pierwotnej (Mach 1993, za: Niedźwiedzki 2010: 137–138). Rozmówcy dążyli do odtwarzania wzorca przekazanego przez wcześniejsze pokolenia, a wizja jego modyfikacji w celu uwspólnienia przestrzeni komunikacyjnej traktowana była jako odejście od wartości rdzennych (Smolicz 1987).

FUNKCJONOWANIE MIĘDZY DWOMA SPOŁECZNOŚCIAMI

Drugim aspektem, który budował omawianą strategię adaptacyjną, była regularność powrotów na Sejneńszczyznę. Najstarsi z badanych migrantów musieli jeszcze w trakcie studiów ograniczać wizyty w domu ze względu na długi czas oczekiwania na granicy i brak bezpośrednich połączeń między Puńskiem i Sejnam a największymi litewskimi ośrodkami. W połowie pierwszej dekady XXI wieku po wejściu Polski i Litwy do Unii Europejskiej, a następnie rozszerzeniu strefy Schengen, trudności związane z podróżami zniknęły, coraz więcej młodych osób dysponowało również samochodami. Wśród studentów upowszechniła się praktyka wspólnych podróży i dzielenia kosztów dojazdu. Pozwalało to migrantom na spędzanie w domu niemal każdego weekendu. Typowe doświadczenia migrantów, którzy przyjęli tę strategię, ilustrują słowa studiującej w Kownie Ireny:

Co weekend albo co drugi – bardzo często [wracałam do domu – przyp. K.W.]. [...] No jakoś tak ciągnęło [...] jak po prostu trzeba było przez egzaminy czy coś zostać w Kownie, to już jedna wielka tragedia była. Marzyłam, żeby ten weekend... szybciej jakoś przesunę... żeby tylko poniedziałek, wtorek i żeby znowu do domu jechać.

Mobilność zyskała zatem charakter wahadłowy, migranci uczestniczyli zarówno w społeczności pochodzenia, jak i społeczności migracji (Niedźwiedzki 2010: 7), przy czym każdej z nich przypisywali inną wartość. Centra ojczystego kraju – Wilno czy Kowno stanowiły źródło wartości edukacyjnej, pobyt w nich traktowany był raczej instrumentalnie, przedmiotem aspiracji pozostawała bowiem społeczność pochodzenia. Pozycja w społeczności mniejszościowej, relacje z jej mieszkańcami pozostały punktem odniesienia w określaniu tożsamości przez cały okres studiów. Wzmacniały to silne relacje rodzinne, przyjacielskie i partnerskie. Wiele osób przyjmujących tę strategię już w liceum lub na początku studiów weszło w związki z Litwinami z Sejneńszczyzny, którzy nie wyjechali na uniwersytety lub podjęli naukę w pobliskich miastach. Partnerzy niemal zawsze spotykali się w rodzinnych stronach, bardzo rzadko spędzali wspólnie weekendy w Litwie. Pozostali badani wracali przede wszystkim do grupy znajomych, o czym mówił między innymi Arunas:

Tutaj cały czas taka paczka była, wszyscy znajomi. [O] byle której porze dnia i nocy się wyjdzie, kogo się spotka. Lepiej się umówić już teraz, ale zawsze można miło spędzić czas, porozmawiać.

Przywołana wypowiedź pokazuje, że osoby, które pozostały w rejonie pochodzenia, nadal postrzegane były przez migrantów jako członkowie własnej grupy, więzi pozostały pozostawały silne i ulegały ciągłej aktualizacji.

Regularne powroty motywowane były nie tylko zindywidualizowaną tęsknotą za domem, rodziną oraz przyjaciółmi, ale także – pragnieniem utrzymania dotychczasowego sposobu uczestnictwa w grupie mniejszościowej – zaangażowania w instytucje etniczne i proponowane przez nie formy spędzania czasu. Jak zostało pokazane wcześniej, młodzi ludzie, mieszkając w Litwie, utrzymywali bardzo intensywne kontakty w ramach własnej grupy, jednakże w nowym kontekście społecznym i przestrzennym trudniej było im odtworzyć przyswojone w procesie socjalizacji formy aktywności artystycznej, kulturalnej i religijnej. Wizyty w domu pozwalały kontynuować dawne wzorce, postrzegane jako atrakcyjne i wartościowe. Pokazują to dążenia Dalii:

No to właśnie do Puńska, do domu kultury, na różne imprezy, zawsze co niedzielę do kościoła, czy na te inne imprezy, ale tak wracałam do domu najczęściej, żeby pobyć z rodziną, a potem wszystko też tak jak dawniej, jak z początku prawie.

W wypowiedzi rozmówczyni zwraca uwagę na dążenie do doświadczenia emocji kojarzonych z dzieciństwem, przeszłością – „tak jak dawniej”, „jak na początku prawie”. Wpisuje się to w omawianą już orientację na przeszłość i nastawienie raczej na kultywowanie wzorców przekazywanych przez rodziców czy dziadków niż poszukiwanie własnych. Udział w koncertach i przedstawieniach znanych od lat oraz mszy w języku litewskim w rodzimej parafii zapewniał poczucie swojskości, ciągłości biograficznej, stanowił potwierdzenie uczestnictwa we wspólnocie. Część migrantów nie ograniczała się do roli odbiorców i podejmowała próby współtworzenia działalności artystycznej na Sejneńszczyźnie. Zita zorganizowała grupę teatralną dla studentów, którzy co weekend spotykali się w Puńsku na próby:

Jak poszliśmy na studia, to tak dziwnie, bo jeden w Winie, drugi w Kownie, trzeci gdzieś w Białymstoku i byłam właśnie jedną z pierwszych osób, zorganizowaliśmy teatr studencki tu z naszych absolwentów, grupę studencką, też z naszych absolwentów – wracaliśmy [...] z Kowna, z Wilna, z Kłajpedy. I tutaj, nie wiem – jeden taniec na koncert zrobimy, ale wiesz, to jest takie fajne, spotykamy się i jest ta więź.

Zwraca uwagę fakt, że migranci nie podjęli podobnej inicjatywy w Litwie – część badanych wspominała o próbach tworzenia grupy artystycznej w mieście studiów, jednak jej aktywność szybko przeniosła się do Puńska. Działalność ta była postrzegana jako silnie sterytorializowana – nabierała znaczenia wyłącznie w kontekście rodzimego terytorium i relacji z lokalną publicznością. Rekonstruowana w Litwie pozostawała pozbawiona tych sensów i związanej z nimi siły oddziaływania. Wgląd w motywacje do udziału w grupach artystycznych w Puńsku dają słowa Ireny, uczestniczącej w tych samych inicjatywach:

Jeszcze bardziej zaczęłam się angażować w te wszystkie działalności, te kulturowe takie, jeszcze bardziej starałam się, nie wiem, czy sama sobie chciałam udowodnić, czy tam kolegom z Kowna, że jednak tutaj jest centrum tej litewskości, że tutaj właśnie ludzie są inni niż na Litwie, że tu z odległości bardziej kochają tę Litwę niż sami Litwini.

Kontakt z modelem litewskości prezentowanym przez Litwinów z Litwy, odmiennym od modelu społeczności mniejszościowej stanowił zagrożenie dla ukształtowanego obrazu siebie jako członka grupy narodowej. U migrantów pojawiała się więc potrzeba wartościowania, podtrzymania wyobrażenia litewskości na Sejneńszczyźnie jako „lepszey”, „prawdziwszej”,

a zdewaluowania zastanego w Litwie, obcego dla nich wzorca. W procesie rekonstruowania tożsamości migranci sięgali po zasoby kulturowe dostępne w grupie pochodzenia.

Specyficznym wymiarem zaangażowania była również działalność społeczna w organizacjach litewskich oraz zdobywanie pierwszych doświadczeń zawodowych w ramach instytucji etnicznych na pograniczu, a nie w Wilnie czy w Kownie. W omawianą strategię wpisana była zwykle perspektywa powrotu, a zatem racjonalne wydawało się budowanie pozycji w strukturze rodzimej społeczności. Przykładem mogą być doświadczenia Arunasa, który przez cały okres studiów uczestniczył w życiu mniejszości litewskiej na Sejneńszczyźnie:

Cały czas tu się kręciłem, bo jeszcze studiując, zostałem wkręcony w przygotowywanie audycji telewizyjnej w języku litewskim, panoramy litewskiej w Telewizji Białystok. [...] W przyszłym roku już będzie dziesięć lat, jak się z tym bujam. Także tak cały czas na bieżąco byłem tutaj, pomagałem ojcu w prowadzeniu, we wdrażaniu się w komputeryzację, bo różnego rodzaju sprawozdania trzeba było przygotowywać w komputerze, to ojciec przygotowywał na papierze, a ja musiałem mu to klikać [...]. Także byłem na studiach, ale byłem bardzo często tutaj na wszelkiego rodzaju wydarzeniach, także no... cały czas jak gdyby wiedziałem, co się tutaj dzieje, byłem na bieżąco.

Więzy pokrewieństwa i relacje ze znaczącymi innymi tworzą tak zwaną sieć powrotną ułatwiającą powrót w rodzinne strony, zwłaszcza w sytuacji ograniczonych zasobów ekonomicznych i społecznych (Romaniszyn 2008). W przypadku mniejszości litewskiej miały one szczególne znaczenie ze względu na rolę nieformalnych relacji oraz hierarchii prestiżu w społeczności. Uczestnictwo w życiu grupy mniejszościowej na Sejneńszczyźnie pozwalało poszerzać społeczny kapitał i stopniowo przygotowywać się do powrotu na stałe.

STRATEGIA ZORIENTOWANA NA ZAGRANICZNĄ OJCZYZNĘ

Strategia zorientowana na zagraniczną ojczyznę nakierowana była na wejście w nową społeczno-kulturową rzeczywistość, przy zachowaniu więzi ze społecznością pochodzenia, czyli integrację migrantów (Berry 1997). Towarzyszyła jej zwykle tendencja do minimalizowania istotności doświadczanych różnic wobec rodaków, interpretowania ich kontekstualnie oraz mimo wszelkich odmienności – przypisywania Litwie znaczeń związanych z własnym – ojczystym krajem. Celem migrantów przyjmujących tę strategię było wejście w nową społeczność, zdobycie kompetencji kulturowych niezbędnych do funkcjonowania w kraju oraz wynegocjowanie w społeczeństwie statusu zgodnego z własnym obrazem siebie. Strategię tę cechuje większa dynamika i wewnętrzne zróżnicowanie niż omawianą wcześniej. W relacjach migrantów można zaobserwować kolejne etapy – stopniowej integracji z nową społecznością oraz redefiniowania więzi z grupą pochodzenia. Doświadczany proces obejmował dwa wymiary. Pierwszy stanowiła adaptacja do nowego środowiska społecznego – przystosowanie do życia w mieście, nawiązywanie relacji z mieszkańcami Litwy. Drugim natomiast była adaptacja do nowego statusu, czyli porzucenie pewnych wzorów działania właściwych dla grupy mniejszościowej. Przejawiała się ona w dążeniu do funkcjonowania w szerszych i różnorodnych grupach, weryfikacji zasadności niektórych założeń przyjętych w procesie dorastania. Migracja stanowiła dla badanych punkt zwrotny, który umożliwił

realizację biograficznych planów działania, w mniejszym stopniu determinowanych etnicznie. Kluczowe elementy strategii to rozszerzanie sieci interakcji i przedefiniowanie granic grupy postrzeganej jako własna oraz zmiana modelu uczestnictwa w społeczności pochodzenia.

ROZSZERZANIE SIECI INTERAKCJI

Strategia zorientowana na ojczyznę polegała na odejściu od grupowego izolacjonizmu na rzecz rozbudowywania relacji z rodakami w nowym miejscu. Był to proces długotrwały, zwykle poprzedzony przynajmniej kilkoma tygodniami, a często miesiącami, podczas których dominowała orientacja na grupę własną. Rozmówcy jednak stosunkowo szybko i świadomie zaczęli rozszerzać sieci interakcji z mieszkańcami Litwy, dzięki kontaktom towarzyskim, studenckim i zawodowym. Elementem tego procesu była często zmiana miejsca zamieszkania i współlokatorów, która radykalnie przekształcała codzienny układ odniesienia i dezorganizowała dotychczasową grupę. Odzwierciedla to relacja Juraty:

Poprosiłam o akademik i umieścili nas we czwórkę z koleżankami ze szkoły. [...] To prawie, że cały czas mieszkałam z koleżanką z klasy mojej. Ona studiowała inny kierunek. Ale potem już, nawet po roku mieszkałam już z inną dziewczyną z Litwy [...]. Miałam więcej przyjaciół z Litwy. Miałam koleżanki i kolegów z klasy, z którymi utrzymywałam kontakty bardzo bliskie, ci, którzy studiowali na przykład w Kownie, w Wilnie. Ale też miałam bardzo bliskich przyjaciół z Litwy.

Czasami źródłem tych zmian były motywacje poznawcze – chęć doskonalenia języka, czasami bardziej instrumentalne, związane na przykład z potrzebą uzyskania pomocy na studiach. Większość przyjmujących omawianą strategię migrantów zachowywała bliskie kontakty z pojedynczymi osobami z Sejneńszczyzny – określanymi mianem „przyjaciół”, niekonieczne jednak z grupą mniejszościową w Wilnie lub Kownie, postrzeganą jako całość, odrębny byt. Znaczenie przypisywali przede wszystkim indywidualnemu zrozumieniu, podobnym zainteresowaniom, a nie samej wspólnotce pochodzenia. Z ich narracji wynika, że początkowo relacje te były doświadczane przez nich jako odmienne od relacji z osobami z Puńska, przede wszystkim ze względu na brak podzielanych wieloletnich doświadczeń, wspomnień z dzieciństwa, odniesień kulturowych czy wielopokoleniowych powiązań rodzinnych. Różnice te interpretowali jednak w kontekście szerszych uwarunkowań, nie esencjalizując i nie wartościując ich. Otwarte podejście ułatwiało im wchodzenie w interakcje, a poprzez nie – zrozumienie nowej rzeczywistości. Postawę tę odnajdujemy w narracji Ramunasa:

Trochę te więzi się różnią, ale nie jest tak, że tutaj nie da się zbudować... weźmy przykład z żoną – przecież tam nie ma bliższej więzi. No czyli się udaje. To jakoś możliwe jest naprawdę. Ale to mówię, trzeba z takim otwartym... nie można się okopać, wiesz, wśród swoich jakiś tam poglądach, przekonaniach i tak dalej. Trzeba tutaj z otwartą głową przyjeżdżać i starać się jakoś zrozumieć.

Badacze migracji zauważają, że jej przebieg w dużym stopniu warunkowany jest dystansem kulturowym między społecznościami pochodzenia i przyjmującą (Niedźwiedzki 2010: 77).

Kluczowe znaczenie mają jednak nie obiektywne różnice, lecz sposób ich postrzegania i interpretacji. Tendencja do koncentracji na podobieństwach sprzyjała integracji z rodakami. Przyjmujący tę strategię rozmówcy nie upatrywali w odmiennym modelu litewskości zagrożenia dla ich wartości rdzennych, nie dokonywali radykalnego podziału na grupę własną i obcą. Z drugiej strony, coraz liczniejsze kontakty owocowały minimalizacją znaczenia postrzeganych różnic i integracją ze społeczeństwem litewskim. Strategię przekraczania granic prezentowała między innymi Jurata:

Dla mnie to nie było przeszkodą. [...] Ja się bardzo dużo interesowałam, bo tak: żyłam w swoim małym światku w Polsce, to jest inny pogląd. Potem, już w Kownie, ja chciałam porównać to, chciałam zobaczyć więcej. A się interesowałam ludźmi, a nie grupami... [...] Interesowałam się osobowościami, a nie przydzielałam ich do jakichś grup.

W wypowiedzi zwraca uwagę dystans wobec występującego dość często wśród członków mniejszości wyobrażenia społeczności litewskiej w Polsce jako centrum „prawdziwej”, „autentycznej” litewskości, pozostającej w opozycji do litewskości w Litwie – zdegenerowanej, poddanej obcym wpływom – najpierw sowietyzacji, następnie westernizacji. Badana wyrażała świadomość specyfiki kontekstu, w którym dorastała, a jednocześnie gotowość przyjęcia odmiennej perspektywy i poszukiwania nowych form pozaetnicznej wspólnoty.

Co więcej, przyjmujący omawianą strategię rozmówcy silne więzi w ramach własnej grupy często postrzegali jako barierę utrudniającą adaptację w sytuacji migracji, a nie sposób ułatwiający i wspierający ją. Musieli bowiem radzić sobie z silną kontrolą oraz oceną ze strony znajomych z rodzimej społeczności oraz negocjować swoje zaangażowanie we wspólną organizację wielu obszarów życia po migracji – od zakwaterowania po spędzanie czasu wolnego. Otrzymywana pomoc ułatwiała codzienne funkcjonowanie, szczególnie w pierwszym okresie migracji. Z czasem jednak rodziła poczucie wzajemnego zobowiązania, które wraz z otrzymanym w procesie socjalizacji przekazem o konieczności solidarności wewnątrzgrupowej mogły stanowić obciążenie. Integracja w nowym środowisku wiązała się bowiem z odrzuceniem dominującego i postrzeganego jako pożądanego przez większość rodaków z Polski wzorca działania. Proces ten odsłania relacja Rity:

Było mi ciężko zrozumieć to, dlaczego oni ciągle chcą na przykład tylko ze sobą. I na przykład jak ja mówiłam, to ja idę się z kolegą spotkać, tutaj Litwinem... „coo? Ty z Litwinem się spotkasz? Jak to może być? Ty jesteś tam zdrającą?” [...] i oskarżają cię, że znalazłeś sobie nowych znajomych. No i ja nie wiem, może sorry, ale [...] no to jest naturalne, że ty gdzieś jesteś w innym środowisku i znajdujesz sobie nowych znajomych, a u nich nie – u nich jakoś – oni poznają tych ludzi, ale jakoś są zamknięci na to, tylko tak jakoś, zawodowo jakby prawda, albo na studiach tylko że jesteśmy z jednej grupy, ale tam już po zajęciach już nie, nie musimy się przyjaźnić?

Proces rozszerzania sieci interakcji stanowił zatem doświadczenie zindywidualizowane, rozmówcy nie wpisywali go w losy mniejszości narodowej. W ich relacjach odnajdujemy raczej przekonanie o indywidualnym sprawstwie w procesie wychodzenia z grupy marginalnej, przełamywania właściwego dla mniejszości wzorca izolacji.

ZMIANA SPOSOBU UCZESTNICTWA W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

W omawianej strategii adaptacyjnej istotne znaczenie miała również zmiana sposobu uczestnictwa w społeczności lokalnej, wyrażająca się zarówno w częstotliwości wizyt, jak i w przypisywanych im odmiennych znaczeniach. Również ten proces był rozciągnięty w czasie. Wielu badanych przyjmujących tę strategię określało swoje powroty na początku studiów jako częste, zwykle jednak po około roku ich intensywność ulegała zmniejszeniu. Pokazują to słowa Petrasa:

Na początku to często wracałem. Później organizowaliśmy coś z tymi kolegami z Wilna, z uniwersytetu. Zostawałem tam w Wilnie, nie miałem problemu z tym. A potem, im dalej, tym rzadziej wracałem.

Migranci tłumaczyli ten proces przede wszystkim rosnącym zaangażowaniem w naukę oraz wysiłkiem związanym z podróżą. Istotny wpływ miało jednak również opisywane wcześniej rozszerzanie sieci interakcji w Litwie (czasem wchodzenie w związki z mieszkańcami Litwy), podejmowanie nowych ról przez włączanie się w organizacje i instytucje w miejscu zamieszkania (np. działalność w kołach naukowych, stowarzyszeniach studenckich, podejmowanie praktyk czy staży). Również dostępne w Wilnie czy Kownie sposoby spędzania czasu zyskiwały w oczach migrantów coraz większą atrakcyjność. Struktura społeczna kraju migracji stała się dla młodych ludzi równie ważnym, o ile nie ważniejszym punktem odniesienia. Co ciekawe, przyjmujący tę strategię migranci zwykle krytycznie oceniali częste powroty znajomych, interpretując je jako wyraz nieumiejętności odnalezienia się w nowym kraju. Typowym przykładem jest wypowiedź Aušry:

Nie wiem, czy to jest spowodowane tym, że te więzi są takie bardzo ścisłe, czy może tym, że te więzi przeszkadzają nam w zawieraniu nowych znajomości. Nie wiem jak to do końca jest, ale nie wydaje mi się normalne, żeby osoba, która mieszka w Kownie trzy lata, miała potrzebę wyjechania do Puńska co tydzień. Naprawdę znam takie osoby, które tak już tylko czekały na piątek tylko po to, żeby spakować walizkę i jechać na weekend. Praktycznie po to się żyje.

Oprócz częstotliwości powrotów ważny aspekt stanowiła zmiana sposobu uczestnictwa w życiu społeczności litewskiej na Sejneńszczyźnie. Charakterystyczne dla tych migrantów było porzucenie zinstytucjonalizowanych grupowych wzorców działania: nawiązującej do tradycyjnego folkloru aktywności artystycznej i zaangażowania w instytucje etniczne. W relacjach większości migrantów proces ten był przedstawiany jako naturalna konsekwencja przestrzennego oddalenia i nie poddawany szczególnej refleksji. Część badanych podejmowała jednak świadomą decyzję, związaną z nowym biograficznym planem działania oraz zdystansowaniem się od lokalnego systemu istotności opartego na budowaniu i wyrażaniu przynależności narodowej przez działalność artystyczną. Przypadek ten odzwierciedla wypowiedź Juraty:

Praktycznie wszyscy gdzieś tam tańczą, śpiewają i tak dalej, jakoś tak mimo woli angażujesz się w to, ale już pod koniec szkoły, w czwartej klasie byliśmy liceum, poczułam, że tak naprawdę mam już chyba dość. Jakoś tak chciałam odnaleźć coś swojego, takiego unikalnego, nie chciałam właśnie tak ze wszystkimi, wszędzie, razem, bo jednak ta mała społeczność też jakby wymusza coś takiego, że wszyscy gdzieś tam uczestniczymy, wszyscy idziemy, wszyscy tak wszystko razem.

Migranci rozumieli znaczenie wskazanych przez cytowaną rozmówczynię działań dla zachowania odrębności Litwinów w Polsce, jednak po zamieszkaniu w Litwie potrzeby te przestały być w ich odczuciu aktualne. Dominujący w Puńsku i Sejnach wzór „dobrego, zaangażowanego Litwina” zaczynał być postrzegany jako ograniczający jednostkę. W przeciwieństwie do osób przyjmujących strategię zorientowaną na grupę mniejszościową, migranci nie odczuwali potrzeby, a nierzadko nawet sprzeciwiali się podkreślaniu odrębności wobec mieszkańców Litwy. Powroty już w okresie studiów miały zatem charakter raczej zindywidualizowany, stanowiły okazję do spotkania z rodziną, dla niektórych osób także z przyjaciółmi. Jedyną organizacją, której członkami czasem pozostawali migranci, było Stowarzyszenie Młodzieży Litewskiej w Polsce. Zaangażowanie w nią nie wymagało jednak systematycznej aktywności i regularnej obecności na Sejneńszczyźnie. Ponadto znaczna część organizowanych przez nią wydarzeń ma na celu łączenie środowiska studentów i absolwentów z Litwy i Polski z młodzieżą litewską z Sejneńszczyzny. Promowany przez organizację model wspólnoty, wykraczający poza granice państwowe, nakierowany na rozwój przedsiębiorczości, poszukujący nowego sposobu definiowania tożsamości grupy pozostawał bliski wartościom migrantów, próbującym połączyć integrację w nowej społeczności w Litwie z przedefiniowaniem roli spuszczony grup pochodzenia.

CZYNNIKI SPRZYJAJĄCE PRZYJMOWANIU OKREŚLONEJ STRATEGII ADAPTACYJNEJ

Przeprowadzone badanie miało charakter jakościowy, jego celem nie było określanie skali zidentyfikowanych zjawisk. Można jednak zaobserwować pewne prawidłowości i tendencje, które warto zasygnalizować. Po pierwsze, trudno jednoznacznie powiedzieć, która ze strategii występuje częściej w badanej grupie, często bowiem zmieniały się one z upływem czasu, fazą biografii. Procesy adaptacyjne mają charakter długotrwały, migranci mogą na różnych etapach sięgać po różne strategie lub odwoływać się do nich w różnych sytuacjach (por. Sam 2006). O ile w okresie studiów proporcja osób przyjmujących obie strategie wydaje się zbliżona, o tyle decyzja o osiedleniu w Litwie (nawet postrzegana jako nie w pełni dobrowolna, ale wymuszona sytuacją ekonomiczną lub rodzinną) zwykle owocowała przyjęciem orientacji na zagraniczną ojczyznę. Zakończenie studiów oznaczało zazwyczaj pewne rozluźnienie więzi w ramach własnej grupy, a obowiązki rodzinne lub zawodowe ograniczały możliwość częstych powrotów w rodzinne strony.

Ponadto istotnymi czynnikami różnicującymi, niezależnymi już od etapu biografii były: czas migracji oraz pochodzenie rozmówców. Osoby starsze, wyjeżdżające na studia w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku częściej przyjmowały, przynajmniej w pierwszych latach pobytu, strategię zorientowaną na grupę własną, bardzo rzadko pojawiała się ona natomiast wśród osób, które w czasie prowadzenia badań były studentami. Kluczowym czynnikiem wydaje się w tym przypadku wcześniejsza znajomość zagranicznej ojczyzny oraz związane z tym doświadczanie różnic. Dla starszych badanych wyjazd na studia był często jednym z pierwszych pobytów w Litwie (wcześniejsze miały często charakter krótkich szkolnych wycieczek), a różnice w poziomie życia, mentalności rodaków w kraju niedawno wyzwolonym spod sowieckiej

okupacji postrzegane były jako znaczne. Rodziło to poczucie obcości w nowym środowisku i chęć utrzymania dotychczasowych granic grupy. Młodszy badani natomiast zwykle od najmłodszych lat regularnie jeździli do Litwy, znali kulturę kraju, warunki życia, które z upływem czasu stawały się także coraz bardziej podobne do tych, znanych im z Polski. W konsekwencji mniejsze znaczenie przypisywali odmiennościom i łatwiej włączali się w nowe środowisko.

Ku strategii zorientowanej na grupę mniejszościową częściej skłaniały się osoby pochodzące z Puńska niż Sejn. Młodzież z Puńska, w którym Litwini stanowią ponad 80% mieszkańców (Żołędowski 2003) w okresie dorastania funkcjonowała niemal wyłącznie w społeczności litewskojęzycznej, posługiwanie się mową ojczystą stanowiło sferę „oczywistości” – zarówno w relacjach prywatnych, jak i w sferze publicznej. Granicę swojskości wyznaczał więc raczej lokalny dialekt niż język litewski „w ogóle”. Dominujący w Litwie wariant językowy stanowił zatem źródło obcości i mógł skłaniać do utrzymywania kontaktów w ramach własnej grupy. Młodzież pochodząca z Sejn, szczególnie dorastająca w latach osiemdziesiątych XX wieku, nie miała możliwości swobodnego stosowania ojczystego języka, rozmowy po litewsku często spotykały się z krytyką, a nawet agresją ze strony polskiej większości. Niedogodności i różnice doświadczane po migracji pozostawały więc wtórne wobec komfortu, jaki zapewniało przebywanie wśród osób posługujących się litewskim. Badani z Sejn nie mogli także odwoływać się do powszechnego u mieszkańców gminy Puńsk wyobrażenia rodzinnej społeczności jako bezpiecznej, swojskiej, pozbawionej napięć, które przeżywali w dużym mieście. Ponadto, doświadczanie przez nich od najmłodszych lat różnorodności kulturowej (m.in. wynikającej ze spędzenia kilku lat w polskiej szkole i codziennego kontaktu z Polakami) stanowiło swoisty trening i mogło ułatwiać odnajdywanie się w nowym społeczeństwie. Z drugiej strony, litewska społeczność w Sejnach pozostawała mniej zżyta i zorganizowana, a zatem słabiej przyciągała migrantów. W trakcie nauki w liceum z litewskim językiem nauczania młodzież na kilka lat silniej wiązała się z Puńskiem, powroty w trakcie studiów były jednak przede wszystkim powrotami do domu w wąskim tego słowa znaczeniu. Ograniczało to kontakty z innymi członkami mniejszości, co mogło wpływać na osłabienie więzi ze społecznością lokalną.

TRANSNARODOWY POTENCJAŁ STRATEGII ADAPTACYJNYCH

Omówione powyżej strategie zostały zidentyfikowane na zasadzie różnicy. Kluczem do analizy było pokazanie istotnych odrębności w stosunku do grupy mniejszościowej oraz Litwinów w Litwie. Podejście to jest najbardziej adekwatne do pokazania różnorodności znaczeń przypisywanej doświadczanej odmienności, a w konsekwencji – reakcji na nie. Warto jednak zwrócić uwagę także na wspólny element obu z nich, którym jest pewien transnarodowy „potencjał”. We wstępie artykułu zostało już zasygnalizowane to, że wiele wykorzystywanych w badaniach migracji pojęć staje się niejednoznaczna w odniesieniu do mobilności mniejszości narodowych do ich „zagranicznych ojczyzn”. Wśród nich są również pojęcia transnarodowości czy transgraniczności. W polskim tłumaczeniu terminy te wydają się mieć odmienne znaczenie – pierwsze kojarzy się raczej z granicami etnicznymi, drugie natomiast – z narodowymi. W przypadku mniejszości narodowej wątpliwość ta zyskuje na

sile, ponieważ granice etniczne i polityczne się nie pokrywają. Biorąc jednak pod uwagę anglosaskie konotacje słowa *national* łączonego często z państwem, można je interpretować podobnie. Przemawiają za tym także subiektywne doświadczenia badanych, do których analizy wypracowane na gruncie zachodniej nauki koncepcje pozostają adekwatne. Odwołując się do Portesa, można powiedzieć, że niezależnie od przyjmowanej strategii, migranci podtrzymywali regularne i „zobowiązujące” kontakty zarówno w grupie pochodzenia, jak i w społeczności, do której przybyli, przekraczając granice państwowe (Portes, Guarnizo i Landolt 1999).

Migranci zorientowani na społeczność mniejszościową uczestniczyli bowiem, choć zwykle mniej intensywnie niż pozostali, także w instytucjach litewskich, nawiązywali kontakty z rodakami w Litwie, część z nich (szczególnie nieco starsza) posiadała również litewskie obywatelstwo. Ich migracja przez długi czas miała płynny i nieostateczny charakter. Rozmówcy zorientowani na ojczyznę natomiast raczej przeformułowali, a nie zrywali więzi ze społecznością pochodzenia. Starali się łączyć zaangażowanie w bliskie relacje wśród rodaków w Litwie i w lokalnej społeczności. Wracając w trakcie studiów, często wychodzili do tak zwanej dyskoteki, czyli jednej z puńskich restauracji, w której raz w tygodniu odbywają się imprezy, gdzie spotykali innych migrantów oraz osiadłych mieszkańców. Brali również udział w istotnych dla grupy mniejszościowej wydarzeniach (np. obchodach świąt). Nie postrzegali ich w opozycji do życia w miejscu zamieszkania, ale jako równorzędny element. Przyjeżdżając do domu, rozmówcy wciąż czuli się częścią społeczności pochodzenia, co nie przeszkadzało im w swobodnym funkcjonowaniu w Litwie.

Wszyscy badani migranci przez cały okres studiów czerpali z zasobów obu społeczności, powiązania – ekonomiczne, społeczne pozostawały silne. W sytuacji oddalenia podtrzymywali regularne kontakty z rodziną za pośrednictwem telefonów, a młodszy – komunikatorów internetowych. W przypadku osób migrujących na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat powszechną praktyką było również śledzenie informacji z lokalnej społeczności na portalu internetowym gminy i Facebooku. Sytuacja ta nosi zatem cechy jednoczesnego bycia „tu i tam”, symultaniczności życia w dwóch światach (Vertovec 2001: 574–575). Symptomatyczna była również zmiana sposobu postrzegania granic terytorialnych – dla obu grup podział administracyjny stracił znaczenie, przestrzeń Litwy i Sejneńszczyzny uległa w ich percepcji pewnej unifikacji. „Oswojeniu” uległ także sam proces przemieszczania się w jej ramach, który stał się oczywistym elementem życia badanych.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy podkreślić, że wyróżnione strategie mają charakter modelowy i obie mogły pojawić się w życiu jednostki na różnych jego etapach. Migranci, którzy powrócili do społeczności pochodzenia, zwykle przez cały okres studiów prezentowali strategię zorientowaną na grupę mniejszościową. Miała ona jednak charakter temporalny, stanowiła etap w realizacji planów biograficznych związanych z funkcjonowaniem w społeczności mniejszościowej. W konsekwencji, mimo spędzonych lat w Litwie, nigdy nie przeszli opisywanego w literaturze pełnego cyklu doświadczeń migracyjnych, pozostając przez cały czas w fazie liminalnej, nie osiągając fazy „włączenia” do nowej społeczności (por. Turner 2005; Pollock i Van Reken 2009).

Rozmówcy, którzy z różnych powodów (często motywowanych czynnikami pozaetnicznymi), pozostali po zakończeniu studiów w Wilnie lub Kownie, jeśli od początku nie prezentowali strategii nakierowanej na zagraniczną ojczyznę, byli zmuszeni zmienić swoją postawę. O ile w czasie studiów możliwe było funkcjonowanie głównie w ramach grupy pochodzenia, o tyle rozpoczęcie pracy zawodowej i założenie rodziny w Litwie zmuszało do większej integracji, czyli wejścia w fazę włączenia (Hugo 1982, za: Niedźwiecki 2010: 52). W konsekwencji, po pewnym czasie strategia ta zyskiwała charakter długofalowy, stawała się życiowym planem.

Analiza strategii adaptacyjnych jest istotna nie tylko dla pogłębiania wiedzy na temat indywidualnych doświadczeń migrantów, ale także funkcjonowania mniejszości litewskiej w Polsce jako grupy. Pozwala lepiej zrozumieć konsekwencje migracji młodego pokolenia, przemiany więzi etnicznej oraz relacje między migrantami i pozostałymi mieszkańcami oraz wyłanianie się wspólnoty o charakterze transnarodowym.

BIBLIOGRAFIA

- Berry, John. 1997. *Immigration, acculturation, and adaptation*, „Applied Psychology”, 46, 1: 5–34.
- Berry, John. 2001. *A psychology of immigration*, „Journal of Social Issues”, 57, 3: 615–631.
- Budyta-Budzyńska, Małgorzata. 2011. *Adaptacja integracja, asymilacja – próba ujęcia teoretycznego*, w: Małgorzata Budyta-Budzyńska (red.), *Integracja, czy asymilacja? Polscy imigranci w Islandii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Budyta-Budzyńska, Małgorzata. 2013. *Strategie adaptacyjne Polaków w czasie islandzkiego kryzysu finansowego 2008–2010*, „CMR Working Paper”, 66(124), Warszawa.
- Czerwononaja, Swietłana. 2009. *Litwini w Polsce, Litowcy w Polsce*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Čubrinskas, Vytis. 2008. *Tautinis identitetas yrančių ryšių pasaulyje: lietuviškumo trajektorijos*, w: Vytis Čubrinskas i Jolanta Kuznecovienė (red.), *Lietuviškojo identiteto trajektorio*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Daukas, Darius i Vytis Čubrinskas. 2008. *Etniškumas ir nacionalumas: antropologinis požiūris*, w: Vytis Čubrinskas i Jolanta Kuznecovienė (red.), *Lietuviškojo identiteto trajektorio*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Dzwonkowski, Roman, Oleg Gorbaniuk i Julia Gorbaniuk. 2002. *Świadomość narodowa młodzieży polskiego pochodzenia z byłego ZSRR studiującej w Polsce*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Faist, Thomas. 2000. *The volume and Dynamics of international migration and transnational social spaces*, Oxford: Oxford University Press.
- Glick-Schiller, Nina, Linda Basch i Cristina Szanton-Blanc. 1995. *From immigrant to transmigrant. Theorizing transnational migration*, „Anthropological Quarterly”, 68, 1: 48–63.
- Grzymała-Kazłowska, Aleksandra. 2008. „Integracja” – próba rekonstrukcji pojęcia, w: Sławomir Łodziński i Aleksandra Grzymała-Kazłowska (red.), *Problemy integracji migrantów. Koncepcje, badania, polityki*, Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami.

- Grzymała-Kazłowska, Aleksandra i Halina Grzymała-Moszczyńska. 2013. *Repatrianci z Kazachstanu: charakterystyka i główne problemy adaptacyjne*, Warszawa: Komitet Badań nad Migracjami PAN.
- Hastrup, Kirsten. 2005. *Droga do antropologii. Między doświadczeniem a teorią*, przeł. E. Klekot, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hut, Paweł. 2000. *Warunki życia i proces adaptacji repatriantów w Polsce w latach 1992–2000*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Kasatkina, Natalija i Leoncikas Tadas. 2003. *Lietuvos etniniu grupie adaptacija: kontekst as ir eiga*, Vilnius: Eugrimas.
- Kalnius, Petras (red.). 2006. *Punsko ir Seinų krato lietuviai. Etninio ir kultūrinio tapatumo bruožai*, Puńsk: Aušra.
- Kuzniecoviene, Jolanta. 2008. *Lietuvių tautinis identitetas: bruožai ir tipai*, w: Vytis Čubrinškas i Jolanta Kuznecovienė (red.), *Lietuviškojo identiteto trajektorio*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Marcus, George. 1995. *Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography*, „Annual Review of Anthropology”, 24, 1: 95–117.
- Mucha, Janusz. 2005. *Oblicza etniczności. Studia teoretyczne i empiryczne*, Kraków: Nomos.
- Niedźwiedzki, Dariusz. 2010. *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków: Nomos.
- Nowicka, Ewa i Małgorzata Majewska. 1993. *Obcy u siebie. Luteranie warszawscy*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza.
- Ossowski, Stanisław. 1984. *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Paransevičius, Juozas Sigitas, Maryte Černelienė i Irena Marcinkevičienė (red.). 2006. *Punsko Kovo II-osios licėjui 50*, Punksas: Aušra.
- Pollock, David i Ruth Van Reken. 2009. *Third Culture Kids. Growing up among Worlds*, Boston: Nicholas Brealey Publishing.
- Portes, Alejandro, Luis Guarnizo i Patricia Landolt. 1999. *The study of transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field*, „Ethnic and Racial Studies”, 22, 2: 217–237.
- Romaniszyn, Krystyna. 2008. *Migration Networks and Return Migration*, w: Ewa Nowicka i Homa Firouzbakhch (red.), *Homecoming. An Anthropology of Return Migration*, Kraków: Nomos.
- Sam, David. 2006. *Acculturation: conceptual backgrounds and core concepts*, w: David Sam i John Berry (red.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 11–26.
- Schütze, Fritz. 1997. *Trajektorie cierpienia jako przedmiot badań socjologii interpretatywnej*, „Studia Socjologiczne”, 144, 1: 11–56.
- Smolicz, Jerzy. 1987. *Wartości rdzenne a tożsamość kulturowa*, „Kultura i Społeczeństwo”, 31, 1: 59–75.
- Sutiniene, Irena. 2008. *Socialinė atmintis ir lietuvių tautinė tapatybė*, w: Vytis Čubrinškas, Jolanta Kuznecovienė (red.), *Lietuviškojo identiteto trajektorio*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Takac, Zoltan i Eva Szügyi. 2015. *Student Mobility or Emigration Flow? The Case of Students Commuting from Serbia to Hungary*, „Deturope”, 7, 1: 120–136.

- Tarka, Krzysztof. 1997. *Litwini w Polsce 1944–1997*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Trąbka, Agnieszka. 2014. *Tożsamość zrekonstruowana. Znaczenie migracji w biografach Third Culture Kids*, Kraków: Nomos.
- Turner, Victor. 2005. *Gry społeczne, pola i metafory. Symboliczne działanie w społeczeństwie*, przeł. W. Rusakiewicz, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Vertovec, Steven. 2012. *Transnarodowość*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Wyszyński, Robert (red.). 2005. *Mniejszość polska na rozdrożu: studenci i absolwenci uczelni polskich pochodzących z Litwy, Białorusi i Ukrainy*, Warszawa: Instytut Socjologii UW.
- Żołądowski, Cezary. 2003. *Białorusini i Litwini w Polsce, Polacy na Białorusi i Litwie: uwarunkowania współczesnych stosunków między większością i mniejszościami narodowymi*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.

ADAPTATION STRATEGIES OF THE YOUNG GENERATION OF THE LITHUANIAN MINORITY IN POLAND AFTER EDUCATIONAL MIGRATION TO LITHUANIA

The aim of the article is to explore the adaptation strategies adopted by the young generation of the Lithuanian minority in Poland after educational migration to Lithuania. The analysis is based on 55 in-depth interviews with biographical elements, conducted between 2012–2014 among representatives of the researched group.

In the first part of the text I explain the specificity of this type of mobility and challenges related to it. Then, I distinguish two strategies of adaptation – ‘minority group-oriented’ and ‘foreign homeland-oriented’. The attitude towards the community of origin (the minority group in Sejny region) and towards the host community (Lithuanian society) are the criteria to identify them.

The first strategy aims to recreate the well-known social world in the new circumstances and to strengthen its borders. Maintaining relationships mostly within the own group and remaining active in the local Lithuanian community in Sejny region are its key elements.

The second strategy is focused on immersing in a new socio-cultural reality, while maintaining ties with the community of origin. Expanding networks of interaction and changing ways of participation in the community of origin are its main pillars.

I also discuss the circumstances which favor the adoption of a specific strategy, such as time of migration, stage of the individual’s biography, and place of origin. Moreover, I indicate the transnational potential of both strategies and as a consequence, the opportunity to perceive the Lithuanian minority in Poland from a different perspective – not as a strongly territorialized group, but as a trans-border community.

Keywords: Lithuanian minority, educational migration, strategies of adaptation, national minorities